

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ ЖУРНАЛІСТИКИ

Кафедра журналістики

Кваліфікаційна робота магістра

на тему «Механізми саморегуляції ЗМІ: українські реалії»

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0610-ж
Спеціальність – 061 «Журналістика»
(Освітня програма «Журналістика»)
Колганов М.В.

Керівник: доц., к. соц. ком.
Любченко Ю. В.

Рецензент: доц., к. філол. н.
Романюк Н.В.

Запоріжжя – 2023

ЗМІСТ

Завдання.....	3
Реферат.....	5
Вступ.....	7
Розділ 1. Інститут саморегуляції в медіа.....	11
1. 1. Саморегуляція ЗМІ: світовий досвід.....	11
1.2. Механізми журналістської саморегуляції в Україні.....	17
Розділ 2. Діяльність Комісії з журналістської етики як органу саморегуляції медіа в Україні.....	27
2. 1. Комісія з журналістської етики: основні принципи роботи.....	27
2.2. Результати регуляторної діяльності КЖЕ.....	36
Висновки.....	46
Список використаної літератури.....	50

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет журналістики
Кафедра журналістики
Рівень вищої освіти – магістр
Спеціальність – 061 «Журналістика»
Освітня програма «Журналістика»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри Чернявська Л. В.
«__» _____ 2023 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТА**

Колганова Микити Віталійовича

1. Тема роботи – «Механізми саморегуляції ЗМІ: українські реалії» («Mechanisms of media self-regulation: Ukrainian realities»), керівник роботи – Любченко Юлія Валеріївна, к. соц. ком., доцент кафедри журналістики, затверджені наказом ЗНУ від «29» червня 2022 року № 744-с.

2. Строк подання студентом роботи – 01.02.2023 р.

3. Вихідні дані до роботи – наукові праці українських та зарубіжних вчених, які досліджували процеси саморегуляції медій: О. Рожило, М. Теремус, Я. Ширченка, С. Штурхецького та інші.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) проаналізувати досвід світових медіа, виокремивши основні механізми саморегуляції медіа; 2) схарактеризувати основні науково-теоретичні підходи до визначення й інтерпретації поняття «саморегуляція»; 3) дослідити механізми журналістської саморегуляції в Україні; 4) в контексті діяльності Комісії журналістської етики проаналізувати рівень саморегуляції українських ЗМІ.

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Любченко Ю. В., доцент	05.09.2022	05.09.2022
1 розділ	Любченко Ю. В., доцент	26.10.2022	26.10.2022
2 розділ	Любченко Ю. В., доцент	01.12.2022	01.12.2022
Висновки	Любченко Ю. В., доцент	10.01.2023	10.01.2023

6. Дата видачі завдання – 30.06.2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Скласти графік виконання роботи, визначити мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження.	30.06. 2022 р.	Виконано
2	Написати попередній варіант вступу і змісту.	12.09. 2022 р.	Виконано
3	Підібрати наукову літературу, визначити емпіричні джерела.	17.10. 2022 р.	Виконано
4	Опрацювати літературу, написати теоретичну частину.	21.11. 2022 р.	Виконано
5	Провести наукове дослідження.	12.12. 2022 р.	Виконано
6	Написати практичну частину.	26.12. 2022 р.	Виконано
7	Пройти попередній захист на кафедрі.	29.12. 2022 р.	Виконано
8	Виправити недоліки, сформулювати висновки, оформити додатки	23.01. 2023 р.	Виконано
9	Здати роботу на нормоконтроль, пройти рецензування.	30.01. 2023 р.	Виконано

Студент _____ М.В. Колганов

Керівник роботи _____ Ю. В. Любченко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ М. В. Чабаненко

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 53 стор., 37 джерел.

Об’єктом дослідження є саморегуляція медіа як механізм для збалансування прав журналістів і їхньої відповідальності перед суспільством.

Предметом дослідження є діяльність Комісії з журналістської етики як основного органу саморегуляції медіа в Україні.

Мета – схарактеризувати основні механізми саморегуляції українських ЗМІ.

Теоретико-методологічні засади: основою дослідження були попередні розвідки вітчизняних науковців, що вивчали процеси саморегуляції: О. Рожило, М. Теробус, Я. Ширченка, С. Штурхецького та інші. Також звертались до матеріалів українських органів саморегуляції, а саме: Комісії з журналістської етики, Незалежної недійної ради, професійних недійних ресурсів тощо.

Отримані результати: проаналізовано історію створення та функціонування організацій саморегуляції засобів масової інформації в західних країнах. Проаналізовано сучасний стан української медіасфери та суспільства відносно втілення саморегуляції в життя. Проаналізовано та охарактеризовано основну роботу Комісії з журналістської етики та рішень на подані їй скарги.

Ключові слова: *саморегуляція, етика, кодекс, демократія, Комісія з журналістської етики, Кодекс етики українського журналіста.*

ABSTRACT

The master's thesis is devoted to the analysis of such an urgent problem as media self-regulation in Ukraine.

The object of the study is media self-regulation as a mechanism for balancing the rights of journalists and their responsibility to society.

The subject of the study is the activity of the Journalistic Ethics Commission as the main body of media self-regulation in Ukraine.

The goal is to characterize the main mechanisms of self-regulation of the Ukrainian mass media.

Theoretical and methodological principles: the basis of the research was the preliminary investigations of domestic scientists who studied the processes of self-regulation: O. Rozhilo, M. Terebus, Ya. Shirchenko, S. Shturkhetskyi and others. They also referred to the materials of Ukrainian self-regulatory bodies, namely: the Commission on Journalistic Ethics, the Independent Invalidity Council, professional invalidity resources, etc.

Obtained results: the history of the creation and functioning of mass media self-regulation organizations in Western countries was analyzed. The current state of the Ukrainian media sphere and society regarding the implementation of self-regulation in life is analyzed. The main work of the Journalistic Ethics Commission and decisions on complaints submitted to it are analyzed and characterized.

Key words: *self-regulation, ethics, code, democracy, Journalistic Ethics Commission, Code of Ethics of a Ukrainian journalist.*

ВСТУП

Саморегуляція в засобах масової інформації є невідкладною частиною демократичного суспільства. Світовий досвід в цій темі показує, що ефективність подібного методу має позитивний вплив на свідомість суспільства та ефективність медіа. Й хоча в кожній державі є закони та статuti, які регулюють діяльність медіа, все ж таки цього недостатньо для вирішення навіть більшості проблем.

Оскільки зараз суспільство живе в часи «інформаційного шторму», коли щохвилини в медіапростір «вливаються» тони інформації, потрібно розуміти, що не вся вона є правдивою. Такі ситуації можуть бути спричинені не лише некомпетентністю самих журналістів, як може подумати більшість людей. Дуже часто причинами подібного може бути бажання швидше випустити матеріал за свого конкурента, бо швидкість появи публікацій несе за собою збільшення аудиторії. Ще однією популярною ознакою неправдивої інформації є відсутність повної картини події. Зараз медіа світ набирає все більше ознак «кліповості», коли всю інформацію потрібно подати максимально коротко та яскраво, не переймаючись за її повноту. А оскільки дуже часто може бути так, що невелика деталь змінює все, новина перестає бути правдивою.

У спільноті західних демократій вже давно існує термін «саморегуляція в медіа». Він означає постійну участь журналістів, громадських організацій та самої аудиторії в регулюванні роботи ЗМІ. Це дозволило їм підняти якість журналістської діяльності на значний рівень та посилити вплив суспільства на владу. Паралельно з розумінням ролі вільних та незалежних ЗМІ в розбудові демократії в Україні підвищується інтерес до засобів саморегуляції в журналістиці. Найчастіше цей інтерес є доволі нерівномірним, і нерідко супроводжується поясненнями щодо економічної і громадянської незрілості українського суспільства. Проте навіть за таких умов провадяться

дослідження, що призводять до більш ретельного вивчення загальносвітових і суто українських тенденцій.

Так, представники медіа повинні виконувати своє завдання щодо інформування суспільства. Так, в ЗМІ працюють люди, які стежать за дотриманням всіх вимог. Але, на жаль, цього не достатньо.

У світовій спільноті вже існує досвід введення саморегуляції засобів масової інформації. Й все це призвело до покращення якості самих ЗМІ. Ще в 2008 році була опублікована доповідь Міклоша Харасті (представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ) щодо саморегуляції медіа. Документ, побудований на практиках західних держав щодо цього питання, аргументує важливість саморегуляції та описує механізми її функціонування. В цій доповіді було пояснено, чому це потрібно та яку користь це принесе.

Україна має чималу практику саморегулювання: у цій сфері працюють Незалежна медійна рада, Комісія з журналістської етики, Рух «Медіа за усвідомлений вибір», Національний пресклуб та інші організації. Усі вони показують, що саморегулювання – схема, за якою професійна медійна спільнота сама встановлює норми поведінки та дій і стежить за їх виконанням.

Головним досягненням цих організацій є постійний контакт та моніторинг світових організацій, що опікуються медійною сферою. Оскільки досвід західних країн у сфері саморегуляції набагато більший, то його запозичення може сприяти швидшому проходженню цього шляху саморегулювання.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи магістра обумовлена недостатністю аналізу механік саморегуляції західних ЗМІ відносно українських.

Мета роботи – схарактеризувати основні механізми саморегуляції українських ЗМІ.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання*:

- проаналізувати досвід світових медіа, виокремивши основні механізми саморегуляції медіа;

- схарактеризувати основні науково-теоретичні підходи до визначення й інтерпретації поняття «саморегуляція»;
- дослідити механізми журналістської саморегуляції в Україні;
- в контексті діяльність Комісії журналістської етики проаналізувати рівень саморегуляції українських ЗМІ.

Об'єкт дослідження – саморегуляція медіа як механізм для збалансування прав журналістів і їхньої відповідальності перед суспільством.

Предмет дослідження – діяльність Комісії з журналістської етики як основного органу саморегуляції медіа в Україні.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовувалися такі методи: збір інформації, аналіз й синтез під час вивчення теоретичної бази дослідження; типологічний – для опису основних механізмів саморегуляції ммедіа; моніторинг – для вивчення змісту рекомендацій Комісії з журналістської етики щодо порушень етичних норм українськими журналістами.

Методологічну основу дослідження складають праці українських та зарубіжних вчених, які досліджували поняття саморегуляції в медіапросторі західних та українських засобах масової інформації. Зокрема було використано роботи О. Рожило, М. Теревус, Я. Ширченка, С. Штурхецького та інших.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному дослідженні механізмів саморегуляції медіа в Україні крізь призму діяльності Комісії з журналістської етики.

вперше:

- визначено типи порушень журналістів, зафіксованих відповідними рішеннями Комісії з журналістської етики;

удосконалено:

- характеристики основних механізмів саморегуляції медіа в Україні;

набуло подальшого розвитку:

- дослідження особливостей роботи основних регуляторів діяльності українських медіа.

Практичне і теоретичне значення дослідження. Матеріали дослідження можуть бути використані під час подальших наукових розробок, створення проєктів або викладання факультетських і шкільних курсів, пов'язаних із антидискримінаційними практиками.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається з реферату, вступу, двох розділів, чотирьох підрозділів, висновків, списку використаної літератури. Обсяг основної роботи – 44 сторінки. Список використаної літератури включає 37 найменувань (викладених на 4 сторінках).

РОЗДІЛ 1

ІНСТИТУТ САМОРЕГУЛЯЦІЇ В МЕДІА

1.1 Саморегуляція ЗМІ: світовий досвід

В українському інформаційному просторі все частіше порушуються питання щодо змін в регуляції засобів масової інформації. Це пов'язане з тим, що існуючи в час, коли щохвилини інформаційний простір насичується сотнями новинних повідомлень, дуже складно відслідкувати їх правдивість. Державний апарат регулювання ЗМІ стає все більше недієздатним відносно питань та викликів, з якими стикаються журналісти, через свою деяку відстороненність у вирішенні цих же питань. Натомість існують методи, які дозволяють посилити якість цього регулювання, не здійснюючи тиску на самого журналіста.

У спільноті західних демократій вже давно існує термін «саморегуляція в медіа». Він означає постійну участь журналістів, громадських організацій та самої аудиторії в регулюванні роботи ЗМІ. Це дозволило їм підняти якість журналістської діяльності на значний рівень та посилити вплив суспільства на владу.

Паралельно з розумінням ролі вільних та незалежних ЗМІ в розбудові демократії в Україні підвищується інтерес до засобів саморегуляції в журналістиці. Найчастіше цей інтерес є доволі нерівномірним, і нерідко супроводжується поясненнями щодо економічної і громадянської незрілості українського суспільства. Проте навіть за таких умов проводяться дослідження, що призводять до більш ретельного вивчення загальносвітових і суто українських тенденцій.

Сама суть та цілі саморегуляції в інформаційному просторі сприймаються по різному. Деякі журналісти пророкують новий цензор в цих ідеях та тиск на самого журналіста. Цей тиск від суспільства може стати фактично «трибуналом» для працівників медіа. Але більшість все ж таки бачить позитив у введенні регуляторних недержавних механізмів. На їхню

думку подібні дії та тенденції дозволять навпаки захистити журналістів від конкретного тиску односторонньої регуляції з боку держави. Ще це може призвести до більш відповідального ставлення журналістів до професії та більшої відповідальності ЗМІ перед суспільством.

Саморегуляція ЗМІ, на думку експерта «Детектор медіа» Т. Назарука, є «оптимальним механізмом для збалансування прав журналістів та їхньої відповідальності перед суспільством, а також захисту від впливу власників і держави» [7]. Подібною думки дотримується член Незалежної медійної ради Тарас Петрів: «Саморегулювання є оптимальним і відомим механізмом для збалансованої роботи журналістів, їхньої відповідальності перед суспільством роботи і захисту журналістської практики від впливу власників і держави» [7].

«Саморегуляція – це про наявність совісті, як медіа культивує у себе добросовісне ставлення до контенту, – зазначає Тетяна Авдеева, юрист Центру демократії та верховенства права і Незалежної медійної ради. – Законодавство є загальним, тому медіа можуть вносити принципові питання до редакційних статутів: умовно, ми будемо публікувати той контент, який вважаємо якісним, а якісним вважаємо це, це і ось це [18].

У 2008 р. у доповіді Міклоша Харасті (представника Організації безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) з питань свободи засобів масової інформації щодо саморегуляції медіа на практиках суспільств західних демократій аргументовано пояснив важливість саморегуляції та механізми її реалізації. У документі наведено 5 причин для ЗМІ щодо розвитку саморегуляція: зберігає редакційну незалежність; допомагає мінімізувати втручання держави; покращує якість медіа; свідченням відповідальності медіа за свою роботу; полегшує доступ аудиторії до ЗМІ.

За даними опитування USAID-Internews «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів ЗМІ в Україні» українці у 2018 р. стали більше довіряти ЗМІ ніж у 2017 р., змінивши загальну тенденцію зниження довіри, яка спостерігалася в минулих роках – з 54% до 61%. Частка аудиторії телебачення стабілізувалась після падіння впродовж попередніх трьох років. Як і раніше,

телебачення лишається основним джерелом новин, не зважаючи на зростання аудиторії інтернет ЗМІ [27].

У Швеції механізм саморегуляції поступово витіснив зі ЗМІ сенсаційні матеріали, які не становлять суспільного інтересу. Скандальні приватні фото знаменитостей – нині це рідкість у шведських ЗМІ. Натомість у Норвегії робота пресради організована настільки ефективно, що уряд країни в 1997 році вирішив ліквідувати державну Комісію з розгляду скарг на телерадіомовників [6].

Очевидно, що «самим лише копіюванням західних зразків і принципів у нашому випадку не обійдеться. Адже, через слабку інституційність, громадська рада за участі урядовців може перетворитися із дискусійного майданчика на орган цензури, принцип субсидіарності працюватиме тільки в бік «перевіраних» урядових і комунальних ЗМІ, а принцип солідарності використовуватиметься тільки для санкціонованого владою «громадського осуду» [33, с. 152]. Відтак погоджуємось із дослідниками, що необхідною є реалізація програм інституційного розвитку у сфері ЗМІ та громадянського суспільства.

Саморегуляція створює оптимальну для всіх сторін можливість впливати на якість преси та уникнути тиску держави. Етичний кодекс та комісія зі скарг на пресу дають аудиторії чіткий механізм реакції на недобросовісні журналістські практики без необхідності звертатися до суду. Це, в свою чергу, збільшує рівень довіри суспільства до медіа. Саме у відповідь на втрату довіри читачів американське видання The New York Times та французьке Le Monde свого часу вдалися до механізмів саморегуляції всередині своїх редакцій, створивши посаду пресомбудсмена. При цьому саморегуляція не може бути цензурою чи самоцензурою. Вона дозволяє журналістам самостійно працювати за чіткими «правилами гри» та бути оціненими за свою діяльність професійним середовищем, а не владою. Ефективна саморегуляція також протидіє спробам держави запровадити жорсткі законодавчі норми. Уряди шукають можливості нав'язати журналістам (наприклад, під приводом

інформаційної політики чи захисту від наклепу) власні стандарти висвітлення подій. Із добрими намірами чи ні, але така політика влади веде до безпосередньої цензури та утисків свободи слова. І поки медійне середовище самостійно не заповнить вакууму професійних та етичних норм, йому будуть нав'язувати ці норми зовні.

Одним із таких прикладів є ситуація в Данії. У 1992 році уряд країни законодавчо створив пресраду після того, як незалежний орган саморегуляції розпався через економічні суперечки між журналістами та медіавласниками, а також через відсутність підтримки більшості ЗМІ. Незалежність цієї організації забезпечено на максимальному рівні через впровадження її в структуру міністерства юстиції та судової системи – пресрада незалежна настільки, наскільки незалежними є суди Данії. Водночас склад пресради лише на половину формують представники ЗМІ. Керівника ради та його заступника, які повинні бути юристами, призначають за поданням головного судді Верховного суду. Це призводить до того, що орган розглядає скарги значною мірою з погляду юридичних, а не професійних норм [7]. Наприклад, у 2012 році в данському місті Колдінг серійний злочинець Міккель Моєсгаард Йоргенсен пограбував заправку та взяв заручників. Місцева газета Viborg Stifts Folkeblad підготувала репортаж із судового засідання над грабіжником. У тексті було використано заяву прокурора про те, що злочинець взяв у заручники жінку, схопивши її за шию, а потім спробував втекти на її машині разом із двома переляканими дітьми. Як пише британська The Telegraph, Йоргенсен за допомогою адвоката подав скаргу на газету за завдання шкоди його репутації. У заяві він наголошував, що був засуджений за те, що схопив тіло жінки, а не її шию. Маючи до цього повноваження, пресрада Данії змусила газету опублікувати виправлення із визнанням власної помилки при перевірці фактів [6].

Світовий досвід у розвитку суспільства та медіа дозволяє побачити приблизний алгоритм дій та конкретні складові результату роботи над ним.

Кодекс – документ, що містить систематизовані моральні цінності нації, норми журналістської етики та правила поведінки журналіста. У світі, за підрахунками спеціалістів, існує понад 97 кодексів професійної етики журналістів. Чимало спільного є в цих нормативних документах, це, насамперед, чесність і відвертість, збереження «секретності» джерела інформації та свобода думок, засудження власного егоїзму і порушень моральних установ.

Як стверджує фінський дослідник Ларс Бруун, першим документально зафіксованим етичним документом був шведський Кодекс етики журналістів (1900), що не отримав тоді широкого розповсюдження. Незважаючи на це, батьківщиною етичного кодексу журналістів вважають Сполучені Штати Америки, де ще на початку ХХ ст. виник перший з таких кодексів. Але найкласичнішим є британський кодекс, який почав формуватися в 1936 р. Становлення органу з нагляду за дотриманням британського кодексу почалося в 1949 р., а завершилося в 1991 р. створенням Комісії зі скарг на пресу (Press Complaints Commission - PCC). У 1992 р. було створено Всесвітню асоціацію рад з питань преси (World Association of Press Councils - WAPC), де британська комісія відіграла роль засновника. Ця міжнародна організація намагалася розробити глобальний кодекс журналістської етики та заснувати єдиний орган контролю за дотриманням цього кодексу всіма журналістами світу. Проте саме PCC побачила в цьому загрозу використанню такого кодексу авторитарними урядами задля встановлення контролю над свободою преси та вийшла з лав WAPC. Натомість вона ініціювала створення Альянсу європейських незалежних рад з питань преси (Alliance of Independent Press Councils of Europe - AIPCE), яка позиціонувала себе як «вільне угруповання незалежних, саморегулюючих європейських рад з питань преси, які протистоять будь-якій формі глобального кодексу» [22].

Проте необхідність напрацювання деяких загальних стандартів, пристосованих до певних політичних, економічних та культурологічних умов, залишилися. Саме тому Міжнародна федерація журналістів (International

Federation of Journalists - IFJ), історія виникнення якої починається з 1926 р., розробила Декларацію принципів поведінки журналістів, прийняту 1954 р. та доповнену у 1986 р., яка і використовується нині як найпоширеніший взірець для національних кодексів журналістської етики [22].

В Україні існувало два таких кодекси: Кодекс професійної етики журналіста, прийнятий Національною спілкою журналістів України та Етичний кодекс українського журналіста, розроблений Комісією з журналістської етики.

12 грудня 2013 року на пленумі Національної спілки журналістів України (НСЖУ) був прийнятий єдиний кодекс – Кодекс етики українського журналіста.

В українських практиках найдетальніше професійні й етичні стандарти були виписані під час розробки стандартів суспільного мовлення, зокрема, групою українських громадських активістів на чолі з експертами «Інтерньюз-Україна» Ігорем Кулясом та Олександром Макаренком. 2005 року на основі цих стандартів представники уряду, менеджменту та журналістів УТ-1 підписали Угоду про засади редакційної політики [32].

Положення згаданих Стандартів стверджують:

1. Головним принципом діяльності ЗМК є баланс між правами журналістів на свободу слова й інформацію та їхнею відповідальністю, яка забезпечує вчасне передання правдивої суспільно значущої інформації від її джерел до кожного глядача, слухача, читача чи користувача для того, щоби кожен мав змогу визначити своє ставлення до подій і проблем та прийняти адекватне й усвідомлене рішення.

2. ЗМК є місцем для публічної дискусії та зворотного зв'язку між різними інституціями, ланками і групами суспільства.

3. Діяльність ЗМК не може бути спрямована на захист інтересів окремих політичних сил, соціальних, національних, етнічних і расових груп, бізнесів, релігійних громад тощо.

4. Діяльність ЗМК спрямована на забезпечення як загальносуспільних інтересів, так і кожної людини – мати в достатку якісної інформації про те, що відбувається і, на основі цього, приймати виважені й усвідомлені рішення, незалежно від партійної, національної, етнічної належності, соціального статусу, достатку, проживання, професії, віросповідання, статі тощо [32].

Як з'ясувалося, більшість із 19 пунктів цих загальних рекомендацій, розрахованих на представників виконавчої та законодавчої влади, працівників ЗМІ (зокрема журналістів та редакторів), власників ЗМІ, представників НУО та донорів, в Україні тією чи іншою мірою виконуються. Так, розвиток саморегуляції відбувається паралельно з розвитком законодавства, що гарантує право на свободу висловлення і свободу інформації, зокрема, це стосується декриміналізації дифамації. Не менш важливо, що кодекси етики виробляються не в рамках та не за вимогою законодавства, а добровільно представниками медійних професій. В той же час орган саморегуляції має право тільки на моральне привертання до відповідальності, таке як вимога оприлюднити виправлення (спростування) або вибачення у разі появи невірної інформації.

1.2 Механізми журналістської саморегуляції в Україні

Україна має чималу практику саморегулювання: у цій сфері працюють Незалежна медійна рада, Комісія з журналістської етики, Рух «Медіа за усвідомлений вибір», Національний прес клуб. Усі вони показують, що певною мірою саморегулювання – схема, за якою професійна медійна спільнота сама встановлює норми поведінки та дій і стежить за їх виконанням – працює.

Наразі все, що впливає на медіа – це законодавство та громадські організації, які є втіленням саморегуляції. В законодавчій сфері медіа регулює низка законів:

- Конституція України
- Кримінальний кодекс України

- Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів»
- Закон України «Про телебачення і радіомовлення»
- Закон України «Про інформацію»
- Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні»

Це лише основна база, яка налічує десятки статей та сотні пунктів. І все ж таки цього замало для оперативного реагування на сьогоденні проблеми. Та й змінювати закон, щоб урегулювати конкретну ситуацію, яка не підпорядковується уже існуючій базі – не логічно, як на мене. Саме тому роль саморегуляції від незалежних громадських організацій дуже важлива й потрібна Україні.

Й хоча українська медійна спільнота ще з 2000 року намагалась втілювати ініціативу саморегуляції в медіа, лише в 2014-2015 році почались певні зрушення в цій темі.

Основними причинами такого затяжного розвитку саморегуляції були проблеми українського суспільства на той час. В цілому це теж саме, проти чого й боролися журналістські та громадські організації. Це більш вагомий вплив держави та законів на журналіста, коли існувала кримінальна відповідальність за наклеп. Через це в Україні на початку 2000-х було чимало позовів та засуджень журналістів. Але в 2001 році закон про наклеп був змінений та позбувся пункту про кримінальну відповідальність.

В Україні наразі існує декілька основних організацій, які транслюють основні думки журналістів, включаючи пункт про саморегуляцію. Основні з них: Комісія з журналістської етики, Незалежна медійна рада, Національна спілка журналістів України, Інститут масової інформації, професійна спілка «Медіафронт», громадський рух «Стоп цензурі!», Інститут медіа-права(з квітня 2016 року – «Центр демократії та верховенства права»), ГО «Детектор медіа»

Незалежна медійна рада – це громадський консультативний та експертний орган, який покликаний просувати високі професійні стандарти журналістики та саморегулювання в українському медіа секторі шляхом надання фахових висновків, коментарів та рекомендацій, що базуються на міжнародних стандартах, національному законодавстві та етичних стандартах професійної журналістики.[17]

Рада розглядає спірні ситуації щодо недотримання медійного законодавства, міжнародних стандартів висвітлення інформації у медіа, а також порушень норм журналістської етики. Окрім експертних висновків щодо вирішення суперечливих ситуацій, Незалежна медійна рада надає рекомендації органам влади та іншим зацікавленим особам задля вдосконалення ними регулювання у медійній сфері.[17]

Основними повноваженнями Незалежної медійної ради є:

- надання незалежних експертних висновків за результатами розгляду скарг зацікавлених осіб щодо порушення засобами масової інформації у своїй діяльності законодавства України, міжнародного права, міжнародних стандартів з питань діяльності ЗМІ та журналістської етики провідних міжурядових та неурядових організацій;
- здійснення розгляду питань за власною ініціативою щодо спірних ситуацій та порушень, вчинених засобами масової інформації;
- надання рекомендацій органам державної влади, органам місцевого самоврядування, іншим зацікавленим особам за матеріалами розгляду МР скарг, в тому числі за їх зверненнями;
- створення та публікація за наслідками розгляду МР скарг періодичних узагальнень щодо типових порушень та зловживань у медійній сфері;
- проведення заходів, спрямованих на захист прав людини в інформаційній сфері, в тому числі презентацій, круглих столів, конференцій, опитувань громадської думки, лекцій, тренінгів тощо;

• здійснення інших функцій експертно-аналітичного та методологічного характеру [17].

Незалежна медійна рада була заснована п'ятьма провідними медійними громадськими організаціями: «Інститут Медіа Права» (з квітня 2016 року – «Центр демократії та верховенства права»), «Інститут Масової Інформації», «Інтерньюз-Україна», «Телекритика» (з квітня 2016 р – ГО «Детектор Медіа») та «Фундація «Суспільність» та складається із 15 членів. Кожна з п'яти організацій, що підписали Меморандум про створення цього органу, делегують у Раду по три представники, мінімум один із яких не має бути членом організації, що його делегує. З ініціативою створення Незалежної медійної ради виступив Тарас Шевченко, директор Центру демократії та верховенства права [17].

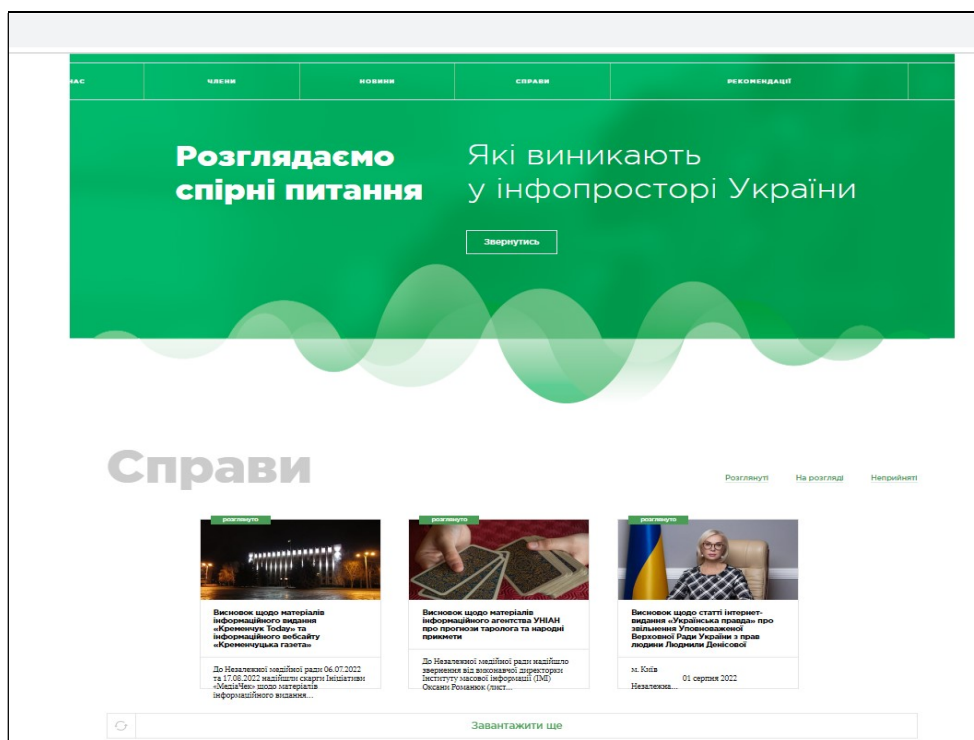

Рис. 1.2.1. Сайт Незалежної медійної ради

Національна спілка журналістів України (НСЖУ), згідно з її Статутом, є національною всеукраїнською творчою спілкою, що об'єднує журналістів та інших працівників засобів масової інформації, які професійно

займаються журналістською, публіцистичною діяльністю. Спілка є суб'єктом творчої діяльності, незалежною громадською неприбутковою позапартійною організацією [16].

Мета Спілки – сприяти розвитку журналістики в Україні та захищати соціальні, економічні, творчі інтереси журналістів [16].

Історичним попередником СЖУ–НСЖУ було оргбюро Спілки журналістів (1957–1959). У квітні 1959 року, коли відбувся Перший (установчий) з'їзд журналістів, утворено Спілку. Того ж року видано постанову вищого виконавчого органу республіки про створення СЖУ [16].

Рис. 1.2.2. Голова Національної спілки України Сергій Томіленко

Найвищим керівним органом Спілки є з'їзд (скликається один раз на п'ять років), який обирає голову, правління та ревізійну комісію, затверджує Кодекс професійної етики українського журналіста. Виконавчим робочим органом є секретаріат, склад якого обирається правлінням [16].

Постановою Кабінету Міністрів України від 23 квітня 1999 року Спілці надано статус національної [16].

НСЖУ налічує понад 19 000 членів (станом на 1 січня 2017 р.) і має регіональні організації в усіх областях України. Спілка є співзасновником друкованого видання «Журналіст України», що виходить з 1975 року [16].

Інститут масової інформації (ІМІ) є незалежною, неприбутковою, недержавною громадською організацією, що діє в громадському секторі з 1995 року та реалізує проекти, спрямовані на посилення позитивного впливу медіа на становлення громадянського суспільства в Україні [9].

ІМІ засновано в жовтні 1995 року групою українських та іноземних журналістів на чолі з Аллою Лазаревою, яка стала першою виконавчою директоркою організації. 20 лютого 1996 року ІМІ отримав офіційну реєстрацію як громадська організація. У різні роки ІМІ очолювали також Сергій Таран, Вікторія Сюмар, з 2013 року виконавчою директоркою ІМІ є Оксана Романюк [9].

Інститут масової інформації фінансується з недержавних фондів та внесків громадян на основі прозорості, добровільності та порядності. ІМІ не підтримує жодної політичної сили, комерційної компанії чи державної інституції та діє виключно в інтересах громадянського суспільства України і, зокрема, відповідальних журналістів [9].

Рис. 1.2.3. Виконавча директорка ІМІ Оксана Романюк

Центр демократії та верховенства права – аналітично-адвокаційний центр, що працює в громадському секторі України з 2005 року, спрямовуючи

свої зусилля на розвиток незалежних медіа, підтримку громадських платформ і рухів, а також побудову правової держави в Україні.

Місія – сприяти розвитку суспільства активних та відповідальних громадян.

Працює в громадському секторі України з 2005 року, почавши свою роботу зі спеціалізації на медійному праві. До 2016 року мав назву Інститут Медіарава [9].

ГО «Детектор медіа» — це громадська організація, яка створена українськими журналістами в січні 2004-го року. З 2004 до квітня 2016 року ГО мала назву «Телекритика», як й одноіменний сайт, який існував з вересня 2001 року. Лідер команди – Наталія Лигачова, яка очолювала сайт та ГО [5].

Основний напрямок його діяльності є інформування читачів про найважливіші події в українському і світовому інформаційному просторі та на медіаринку в контексті політичних та соціальних процесів. Важливою складовою «ДМ» є також аналіз і критика роботи вітчизняних ЗМІ з метою підвищення якості їхнього продукту, а також сприяння медіаграмотності широких верств населення [5].

Пріоритетними темами «Детектора медіа» є провадження медіареформ, створення та зміцнення незалежного суспільного мовлення, викриття фактів корупції у медіасфері, моніторинг діяльності державних та регулятивних органів у галузі, сприяння підвищенню медіаграмотності населення, протидія перетворенню ЗМІ у засоби пропаганди [5].

Новини на сайті «Детектор медіа» стосуються не лише медіа, але й життя журналістів, політв'язнів, соцмереж, кіно, книжок тощо [5].

За відвідуваністю сайт «Детектор медіа» займає 79 497 місце у світі, 1 495 місце в Україні та 7 617 місце у світі в категорії «Новини і медіа». У березні 2020 року здійснено 860 тис. відвідувань. Найбільшою популярністю сайт користується в Україні, залучаючи з країни понад 90 % трафіку [5].

Рис. 1.2.4. Голова ГО «Детектор медіа» Наталія Лігачова

З січня 2022 року стало відомо, що доступ до сайту «Детектор медіа» заблоковано на території Росії. Причиною блокування стала новина про блокування в Росії інтерв'ю hromadske з правозахисником і членом забороненої в РФ політичної партії «Хізб ут-Тахрір» Гасаном Гаджиєвим, що вийшла у 2016 році. Рішення про блокування було ухвалено ще у квітні 2015 року, але доступ на території РФ заблокували тільки в грудні 2021 року [5].

Всі ці організації формують структуру саморегуляції ЗМІ в Україні. Загальна мета – створити єдиний недержавний орган реагування на спірні питання та моменти в журналістиці та не допустити цензури та репресій журналістів. Це все досягається постійним аналізом медіасфери на наявність порушень етичних стандартів в журналістських матеріалах, опираючись на суспільство та невідкладною реакцією задля виправлення цих же матеріалів.

Головним досягненням цих організацій, на мою думку, є постійний контакт та моніторинг світових організацій подібного характеру. Оскільки досвід західних країн в сфері саморегуляції набагато більший, то запозичення

його надасть нам можливість швидше пройти цей шлях, не роблячи помилок «пройдисвітів», а навпаки вдосконалюючи навіть те, що вже чудово працює.

Постійне обговорення актуальних тем щодо медіасфери та законів, що приймаються, створює можливість швидкого реагування на проблеми, доказуючи те, що держава не в змозі регулювати ЗМІ настільки якісно й швидко, щоб потреба в саморегуляції взагалі була.

А ще, розуміючи те, що влада не завжди бажає створювати приємне середовище для свободи слова, то такі обговорення та зворотній тиск у разі розуміння неприпустимості прийняття подібних законів необхідно на рівні виживання ЗМІ.

Останній подібний закон «Про медіа» був прийнятий 13 грудня 2022 року. Журналістська спільно зустріла його не однозначно. Більшість говорить про те, що цей закон створить більше перешкод свободі слова, бо підвищує рівень регуляції державного органу, а саме Нацраді з питань телебачення та радіомовлення. За законом Нацрада може скасовувати реєстрацію медіа та тимчасово блокувати його діяльність за значні порушення.

Цей закон був прийнятий як один із основних законів для євроінтеграції. При цьому сама європейська спільнота журналістів критикує його.

«Ми бачимо дві головні проблеми з точки зору європейського законодавства про свободу медіа. Перше – незалежність національних регуляторів. Ми не думаємо, що структура, запропонована цим законом – структура повністю незалежного політичного регулятора. Друге – те, як закон розширює спектр позасудових санкцій проти медіа», – наголошує директор Європейської федерації журналістів Рікардо Гутерріш [10].

Аргументи Національної спілки журналістів України подібні до критики Європейської федерації журналістів. Голова спілки підкреслює політизованість процедури вибору членів Нацради, хоч і наголошує – кінцева версія закону значно м'якша і враховує дискусії із журналістами та медіаорганізаціями [10].

«Ключові аспекти, які можуть тривожити і які є базовими для медійного законодавства – політична незалежність національного медійного регулятора. Права мають бути базовою цінністю і однаково з демократичними розвиненими суспільствами, мають захищатись. Тому ми хочемо, щоб регулятор був політично незалежний», – говорить голова Національної спілки журналістів України Сергій Томіленко [10].

РОЗДІЛ 2

ДІЯЛЬНІСТЬ КОМІСІЇ З ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ЕТИКИ ЯК ОРГАНУ САМОРЕГУЛЯЦІЇ МЕДІА В УКРАЇНІ

2.1 Комісія з журналістської етики: основні принципи роботи

Комісія з журналістської етики – орган саморегуляції роботи журналістів та редакцій в Україні, який обговорює та пропонує вирішення конфліктних ситуацій у медіа шляхом розгляду скарг від споживачів інформації.

У своїй діяльності Комісія базується на єдиному стандарті роботи – Кодексі етики українського журналіста, ухваленому 24 квітня 2004 року на з'їзді журналістів-підписантів документу. Документ затверджено на пленумі Національної спілки журналістів України (НСЖУ) та рішенням Комітету Незалежної медіа-профспілки України (НМПУ) [24].

Комісія з журналістської етики діє як всеукраїнська громадська організація, що створена 16 вересня 2001 року під час установчих зборів журналістської ініціативи «Журналісти – за чисті вибори», а громадська організація була зареєстрована Міністерством юстиції України у 2003 році.

Рис. 2.1.1. Засідання Комісії з журналістської етики

Комісія є членом Альянсу незалежних пресрад Європи (AIJPE). Комісію з журналістської етики 2017 року було прийнято у члени Міжнародної мережі етичної журналістики (EJN) [24].

Головою Комісії з журналістської етики 2001-2016 років був Володимир Мостовий, головний редактор тижневика «Дзеркало тижня». З 2017 року другу каденцію поспіль Комісію очолює Андрій Куликов, журналіст, теле- і радіоведучий, співзасновник «Громадського радіо» [24].

Комісія з журналістської етики працює в правовому полі держави та діє як незалежна організація, завдання якої є розвиток саморегуляції, поширення та укорінення основних правил журналістики, прописаних у кодексі етики українського журналіста та реагування на випадки їх порушення.

Комісія керується кодексом етики, який включає 19 пунктів:

1. Свобода слова та висловлювань є невід'ємною складовою діяльності журналіста.

2. Служіння інтересам влади чи засновників, а не суспільства, є порушенням етики журналіста.

3. Журналіст має з повагою ставитися до приватного життя людини.

4. Висвітлення судових процесів має бути неупередженим щодо звинувачених.

5. Журналіст не розкриває своїх джерел інформації, окрім випадків, передбачених законодавством України.

6. Повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події є найпершим обов'язком журналіста.

7. Інформаційні та аналітичні матеріали мають бути чітко відокремлені від реклами відповідною рубрикацією.

8. Редакційна обробка матеріалів, включаючи знімки, текстівки, заголовки, відповідність відеоряду та текстового супроводу тощо, не повинна фальсифікувати зміст.

9. Факти, судження та припущення мають бути чітко відокремлені одне від одного.

10. Точки зору опонентів, у тому числі тих, хто став об'єктом журналістської критики, мають бути представлені збалансовано.

11. Не допускається таке вибіркоче цитування соціологічних досліджень, яке призводить до викривлення змісту.
12. Журналіст зобов'язаний зробити все можливе для виправлення будь-якої поширеної інформації, якщо виявилось, що вона не відповідає дійсності.
13. Журналіст не повинен використовувати незаконні методи отримання інформації.
14. Плагіат несумісний із званням журналіста.
15. Ніхто не може бути дискримінований через свою стать, мову, расу, релігію, національне, регіональне чи соціальне походження або політичні уподобання.
16. Журналіста не можна в службовому порядку зобов'язати писати чи виконувати будь-що, якщо це суперечить його власним переконанням чи принципам.
17. Незаконне отримання журналістом матеріальної винагороди чи будь-яких пільг за виконаний чи невиконаний журналістський матеріал є несумісним із званням журналіста.
18. Журналіст має бути особливо обережним при висвітленні питань, пов'язаних із дітьми.
19. Свідоме порушення норм журналістської етики є абсолютно несумісним з професійною журналістикою [11].

Наразі Кодекс є списком основних правил, але на сайті Комісії з журналістської етики зазначено, що кожен працівник ЗМІ може долучитись до корегування та вдосконалення кодексу.

На думку українських журналістів, етика – «швидкоплинна річ», і те, що було етичним чи неетичним кілька десятків років тому, зараз змінюється. «Етика, як і саме суспільство, стає дуже кластеризованою. Все розбивається на певні групи, в яких народжується своя специфічна етика чи погляд на неї. Більшість етичних і внутрішніх конфліктів неочевидні для різних груп, бо одна й та сама дія бути неетичною для п'яти мільйонів, а етичною ще для п'яти мільйонів» [2].

Загалом, як і будь-яка організація, яку було згадано, КЖЄ має регулюючу місію. Її рішення не мають юридичної сили, а виступають у ролі ініціатора медіації.

Медіація – один із пріоритетів у роботі Комісії з журналістської етики. Разом із Просвітою та Адвокацією це створює єдине поле роботи механізму саморегуляції у медіа.

Таким чином відбувається регуляції медійної сфери без втручання держави, окрім позовів до суду. Розуміючи те, що більшість скарг, які подаються на розгляд Комісії з журналістської етики, мають проблеми, пов'язані з неточністю або ж не повнотою інформації, більшість з них не потребує жорсткого розслідування для розуміння того, що саме порушив журналіст. Через підвищену взаємодію аудиторії та журналістів в такий спосіб, підвищується якість самих журналістських матеріалів. Що ще більше привертає увагу суспільства до КЖЄ та поняття «саморегуляція» як ефективного способу регулювання.

Самі журналісти, в більшості, також приєднуються до думки щодо важливості КЖЄ в українському інформаційному просторі, оскільки Комісія – це важіль, який має лише виключно репутаційний ефект, на відміну від суду. Ось як коментують рішення КЖЄ самі журналісти. «Отримав осуд Комісії журналістської етики за статтю. Я поважаю рішення цієї незалежної інституції, і пропоную всім уважно перечитати повний висновок комісії та обох експертів», – зазначає Борис Давиденко, экс-головний редактор «Ліга.Нет», головний редактор «Forbes Ukraine», 25 жовтня 2021 року [19].

«Офіційна відповідь Радіо НВ щодо інциденту в ефірі за 10 вересня 2020 року: Радіо НВ засуджує будь-які прояви ксенофобії, нетерпимості та дискримінації та завжди пропагує у своєму ефірі толерантність та інклюзивність...Радіо НВ та Сергій Притула особисто дякують Комісії з журналістської етики за пильність та професіоналізм», «Радіо НВ», від 12 листопада 2020 року [19].

«На якій підставі ДБР порушує справу проти журналіста? За публікацію нехай і контроверсійного відео? Оцінювати це має комісія з журналістської етики..», – вважає головна редакторка «Української правди» Севгіль Мусаєва, 28 листопада 2021 р. [19].

Комісія з журналістської етики фінансується із добровільних внесків журналістів, частин Комісії та грантів. Бюджет Комісії з журналістської етики витрачається на забезпечення діяльності КЖЕ: організаційні витрати по проведенню зборів Комісії та вивченню матеріалів; відрядження членів Комісії та Секретаріату, пов'язані із вивченням справ та популяризацією ідей Комісії; на діяльність Секретаріату Комісії.

Ротація членів Комісії відбувається раз на 3 роки, а її члени працюють на громадських засадах. Склад Комісії з журналістської етики наразі такий:

- **Андрій Куликов** (Голова Комісії з журналістської етики з 2017 року. Журналіст, редактор, радіоведучий, телеведучий, актор, медіа-експерт та медіа-тренер. Працював в Українській службі Бі-Бі-Сі (Лондон), ТSN телеканалу «1+1», «Новому каналі», «СТБ», був ведучим політичного ток-шоу «Свобода слова» на телеканалі «ICTV» . У 2013 році виступив співзасновником «Громадського радіо». З вересня 2015 року очолює його правління) (Рис. 2.1.1) [23].

Рис. 2.1.2. Голова Комісії з журналістської етики А.Куликов

• **Сергій Гузь** (журналіст, редактор сайту «Пильний погляд»/roglyad.info, м.Кам'янське Дніпропетровської області. Працював головним редактором тижневика «Наш репортер» (м.Дніпродзержинськ), в журналістиці з 1995 року. Кар'єру репортера розпочинав в газеті «Ведомости», потім працював заступником головного редактора та шеф-редактором газети «Подія», оглядачем відділу економіки в журналі «Український Тиждень». З 2003 по 2008 рік очолював Незалежну медіа-профспілку України).[23]

• **Діана Дуцик** (заслужена журналістка України, кандидатка філологічних наук, викладачка Могиллянської школи журналістики НАУКМА та виконавча директорка ГО «Український інститут медіа та комунікації», членкиня Ради з питань свободи слова та захисту журналістів з 6 листопада 2019 року).[23]

• **Тетяна Лебедєва** (громадська діячка та медіаменеджерка. Почесна голова Національної асоціації медіа. Членкиня Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення у 2003-2010 роки, державний службовець першого рангу. Перша голова Наглядової ради Національної суспільної телерадіокомпанії України (2017-2019 роки). Членкиня Ради з питань свободи слова та захисту журналістів при Президентові України з 6 листопада 2019 року).[23]

• **Єлизавета Кузьменко** (медіаекспертка та тренерка з питань гендерної рівності та недискримінації, голова ГО «Асоціація «Жінки в медіа», національна консультантка медійних та гендерних проєктів Ради Європи в Україні, Координатора проєктів ОБСЄ в Україні. З 2018 року і до тепер кураторка медіакластеру Форуму видавців у Львові. В 2016-2019 роках працювала на Громадському радіо. Закінчила Одеську юридичну академію, магістр права).[23]

• **Ліна Куш** (перша секретар Національної спілки журналістів України. Журналістка з досвідом роботи в медіа понад 25 років (газета «Голос України», Українська служба Бі-Бі-Сі, Reuters). Освіта: Київський

національний університет імені Т. Шевченка, факультет журналістики. До 2014 року жила і працювала в Донецьку. Експертка в питаннях висвітлення збройного конфлікту, міграції, життя окремих соціальних та етнічних груп (зокрема, для проєктів ICMPD, IFES Ukraine, Gustav Stresemann Institute, Media Dialogue та ін.) Співукладачка та консультантка кількох видань із журналістської етики та журналістської практики) [23].

• **Олексій Мацука** (журналіст, засновник та головний редактор сайту «Новости Донбасса». В 2021 році був шефредактором громадсько-політичного мовлення державного телеканалу «Дом». У квітні 2014 року увійшов до списку «100 героїв інформації», вперше опублікованого організацією «Репортери без кордонів». У жовтні 2014 року Олексію Мацуку присуджено міжнародну премію International Press Freedom Award організацією «Канадські журналісти за свободу висловлювань») [23].

• **Борис Орел** (журналіст, медіаексперт, член комітету Незалежної медіа-профспілки України. Працював головним редактором миколаївської щотижневої газети «СКІФ») [23].

• **Світлана Остапа** (медіаменеджерка, заслужена журналістка України, Голова Наглядової ради Національної суспільної телерадіокомпанії України. Заступниця шеф-редактора порталу «Детектор медіа», до листопада 2015 року – заступниця директора вебпорталу «Телекритика». Членкиня громадських рад при Комітеті ВРУ з питань свободи слова та інформаційної політики і Держкомтелерадіо. Авторка понад 600 публікацій, з них понад 100 – на тему суспільного мовлення) [23].

• **Тетяна Печончик** (голова правління Центру прав людини ZMINA. Закінчила Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Навчалася у Гарвардському університеті за програмою Ukrainian Research Institute, в Українській школі політичних студій та в Києво-Могилянській школі журналістики (програма DFJ – «Журналістика цифрового майбутнього»). Захистила дисертацію на тему: «Концепт «свобода слова» в

сучасному українському мас-медійному дискурсі” у КНУ ім.Шевченка, кандидатка наук) [23].

• **Олексій Погорелов** (медіаменеджер з понад 25-річним досвідом ефективного управління медіапроектами, Президент Української Асоціації Медіа Бізнесу, член Громадських рад про Комітеті ВРУ з питань гуманітарної та інформаційної політики , при Комітеті з питань свободи слова та при Держкомтелерадіо. Понад 10 років поспіль – експерт медійних проєктів ОБСЄ та Ради Європи в Україні. Вивчав саморегулювання в царині журналістської етики на досвіді Німеччини, Швеції, Данії та в рамках представництва КЖЕ в Альянсі Незалежних Прес Рад Європи (AIPCE) [23].

• **Оксана Романюк** (медіаекспертка, виконавча директорка ГО «Інститут масової інформації» (ІМІ) з 2013 року, представниця в Україні «Репортерів без кордонів». У 2021 році обрана до наглядової ради Суспільного мовника у сфері журналістики) [23].

• **Сергій Томіленко** (голова Національної спілки журналістів України, член виконкому Європейської федерації журналістів, член громадської ради при Держкомтелерадіо України, член Ради з питань свободи слова та захисту журналістів при Президентові України. На журналістській роботі з 1995 року – кореспондент, редактор відділу, заступник головного редактора обласної газети «Молодь Черкащини». Був головним редактором обласної соціально-економічної газети «Нова Доба» (1998–2010 рр.). Засновник і керівник проєкту Procherk.info (2010–2017 рр.). Має кваліфікацію тренера з практичної журналістики — випускник програми IREX U-Media «Тренінг для тренерів») [23].

• **Олег Хоменок** (радник Internews Network, член ради директорів у GIJN – Global Investigative Journalism Network, Є сертифікованим медіа-консультантом та тренером з журналістики з багаторічним досвідом у медіа-галузі, автором кількох посібників з журналістики та навчання журналістиці та регіональним координатором міжнародного проєкту SCOOP (Данія) з підтримки журналістських розслідувань. Він працював журналістом та

редактором у кількох газетах та інформагентствах, очолював пресслужбу Кримського парламенту у 1994-1997 роках, був регіональним кореспондентом Європейського медіа-інституту, став директором Кримського пресцентру IREX ПроМедіа у 1997 році і радником з питань друкованих ЗМІ IREX У-Медіа з 2005 року) [23].

• **Дмитро Хоркін** (медіаменеджер і радіожурналіст. Член правління (з радіомовлення) Національної суспільної телерадіокомпанії України. Доцент Інституту журналістики Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. У радіожурналістиці з 2004 року. Очолює Групу радіостанцій НСТУ (Українське радіо, Радіо Промінь, Радіо Культура) з 2017 року. В Київському університеті імені Тараса Шевченка, окрім педагогічної роботи, є головою Державної екзаменаційної комісії (для спеціальності «ведучий теле- і радіопрограм») [23].

Окрім розглядів скарг щодо порушення кодексу етики, КЖЕ також публікує посібники, довідники та допоміжні матеріали різного характеру для журналістів з 2007 року [23].

Ці матеріали стосуються різних тем та ситуацій. Наприклад «Посібник з верифікації(2015)» надає кращі практичні поради щодо того, яким чином перевіряти та використовувати інформацію, отриману від широкого кола людей, а також дієві рекомендації щодо організації підготовки ньюзрумів до роботи під час лиха. Незважаючи на те, що посібник призначений для журналістів та фахівців з надання допомоги, він може бути використаний будь-ким. Його поради і покрокові інструкції є цінними незалежно від того, ким ви є – журналістом-новинарем, громадським репортером, надавачем допомоги, волонтером, студентом школи журналістики, спеціалістом з кризових комунікацій чи науковцем, який досліджує соціальні медіа [19].

Ще на сайті розміщені підручники та практикуми за темою «Журналістська етика», посібник пресової карти с гендерної перспективи, публікації, створені з іншими організаціями чи структурами, наприклад

«Взаємодія журналістів із працівниками міліції під час масових заходів (2014)» та чимало інших корисних матеріалів для працівників ЗМІ.

2.2 Результати регуляторної діяльності КЖЕ

Комісія з журналістської етики приймає скарги на журналістські матеріали, публікуючи результати на своєму сайті cje.org.ua.

Скаргу можуть подати журналісти, які здійснюють свою діяльність відповідно до українського законодавства та визнають компетенцію Комісії та інші громадяни України або юридичні особи, які вважають, що конкретне медіа чи журналіст порушили норми професійної етики. Незважаючи на це Комісія може почати розгляд матеріалу, який можливо порушує певні пункти кодексу, якщо такий був виявлений під час моніторингу медіа.

Для того, щоб скарга була розглянута Комісією, її необхідно відправити на пошту організації або заповнивши форму на її основному сайті. Лист обов'язково повинен включати наступні пункти:

- прізвище, ім'я заявника (заявниці);
- контактні дані (телефон або поштова адреса, або електронна адреса) заявника (заявниці);
- назву медіа чи прізвище журналіста (журналістки), на кого скаржиться заявник (заявниця);
- власне зміст скарги;
- пункти Кодексу етики українського журналіста, які заявник (заявниця) вважає порушеними; у разі відсутності інформації у виняткових випадках Комісія може прийняти скаргу до розгляду, якщо із наявної інформації можливо встановити ознаки порушення Кодексу;
- посилання на оскаржуваний матеріал або додатки з матеріалом.

Наразі на сайті КЖЕ доступні рішення по скаргам з січня 2021 року по лютий 2023 року. За цей період було прийнято рішення щодо 85 журналістських матеріалів.

Було відхилено 12 скарг. Причини відхилень різноманітні:

1. «Щодо скарги Сергія Гордишева на телеканал «Прямий» [35] від 28.03.22 р. Ця скарга не була розглянута через відверту ненависть заявника до телеканалу. Не було наведено жодних описів чи посилань на конкретні матеріали, відносно чого й було прийнято рішення відхилити скаргу. Але не зважаючи на це, Комісія зрозуміла пункти, як не сподобались позивачу, та пояснила певні моменти: «Окрім того, Комісія звертає увагу на своє рішення від 09 березня 2022 року «Щодо скарги на ТОВ «5 канал» через використання фрази-відповіді українських солдатів з острова Зміїний» і рекомендує скаржнику уважно з ним ознайомитися. Зокрема, у рішенні йшлося про те, що Редакційні настанови Бі-Бі-Сі починаються з такого: «Якби світ був досконалий, “Редакційні настанови Бі-Бі-Сі” склалися б з однієї фрази: керуйтеся власною думкою. Жоден набір правил чи настанов не може замінити потребу продюсерів, редакторів і менеджерів скористатися мудрістю, яка є наслідком досвіду, здорового глузду, а також редакційних та етичних норм, при зіткненні зі складними редакційними проблемами» [35]. Загалом таких рішень було 8 та всі вони відхилялись через відсутність оскаржувального матеріалу чи контактних даних від позивача. Здебільшого в таких рішеннях скарги були саме на ЗМІ, а не на конкретні матеріали, що суперечить мандату КЖЕ.

2. «Щодо скарги на матеріал в Інтернет-виданні «Кропива» від 14.02.2022, то в ньому позивачка орієнтується на те, що журналіст використав її декларацію в своєму матеріалі. Але оскільки ця інформація знаходиться у відкритому доступі, то порушень з боку журналіста КЖЄ не виявило.

3. Дві скарги стосувалися рекламних повідомлень, в яких порушувалися норми моралі. Але оскільки Комісія з журналістської етики розглядає лише журналістські матеріали, то скарги було відхилено.

Серед решти матеріалів найчастіше порушувалися:

1. Пункт 3 – Журналіст має з повагою ставитися до приватного життя людини (10 рішень).

2. Пункт 6 – Повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події є найпершим обов'язком журналіста (28 рішень).

3. Пункт 9 – Факти, судження та припущення мають бути чітко відокремлені одне від одного (20 рішень).

4. Пункт 10 – Точки зору опонентів, у тому числі тих, хто став об'єктом журналістської критики, мають бути представлені збалансовано (17 рішень).

5. Пункт 15 – Ніхто не може бути дискримінований через свою стать, мову, расу, релігію, національне, регіональне чи соціальне походження або політичні уподобання (12 рішень).

Решта пунктів кодексу етики українського журналіста, на жаль, також були порушені, але в меншій мірі. Лише пункти про свободу слова, про заборону вибіркового цитування та про нав'язування робити чи писати журналісту те, що суперечить його переконанням, не надходили до Комісії з журналістської етики.

Окрім статей, за дотриманням яких слідкує КЖЕ, в процесі прийняття рішень є ще рівень понесеної відповідальності. Загалом, якщо щось незначне, то Комісія робить «Дружнє попередження». Воно виноситься у випадках, коли Комісія розцінила порушення норм журналістської етики журналістом або медіа, які стали об'єктом розгляду, як ненавмисну помилку; коли порушення носить несистемний характер та не призвело до серйозних негативних наслідків.

Якщо ж Комісія виявить порушення кодексу таким, що порушує норми журналістської етики, право громадськості на отримання правдивої інформації або загрожує довірі до українських медіа – виноситься «Заява». Також заява може бути прийнята з ініціативи Комісії за сукупністю схожих порушень у різних медіа.

Найбільшу відповідальність ЗМІ чи журналіст несе у випадку висвітлення «Публічного осуду». Таке рішення приймається у випадках, коли дії журналістів або медіа розцінюються Комісією як грубе, умисне порушення

Кодексу етики українського журналіста; коли встановлено системність порушень Кодексу, несумісну зі стандартами професійної журналістики. У таких випадках комісія повинна якомога більше розповсюдити інформацію про порушення в конкретному матеріалі певних пунктів в якомога більшу кількість ЗМІ, включаючи і те, яке вчинило порушення.

Все це робиться для того, щоб матеріал, який порушив пункт 3 (повага до приватного життя), був видалений. ЗМІ має швидко видалити приватну інформацію та вибачились, якщо тільки не було подано до суду.

Наприклад, скарга «Щодо сюжету ТСН (1+1) та щодо матеріалів інших ЗМІ про потерпілу у справі про насильство з боку поліцейських Кагарлицького відділення поліції» від 01.06.2020 року, в якій йдеться про те, що провідні телеканали України опублікували сюжет про дівчину, яка піддалася насильству з боку поліцейських. Окрім висвітлення цієї резонансної теми журналісти припустили чимало помилок, назвавши ім'я дівчини, адресу та захворюваність дитини без її згоди. В сюжеті навіть була відсутня плашка, яка показувала, що коментар беруть у матері дівчини. Її окрім порушення кодексу етики українського журналіста, тут був порушений Цивільний кодекс України (ч.5, ст.296), через що у телеканала могли би бути проблеми з регуляторними органами в державному апараті.

І хоча решта матеріалів мали порушення, є випадки, коли скарга була подана об'єктивно і Комісія прийняла рішення, але ніякого осуду чи попередження не було. Наприклад, у рішенні «Щодо маркування політичної реклами в інтернет-виданні «Полтавщина»» від 28.11.2022 р. було виявлено, що матеріал порушує 7 статтю кодексу етики про чітке розмежування реклами з матеріалом. Але, проаналізувавши матеріал більш детально, виявилось, що маркування є, й воно присутнє та збігається з основним маркування реклами в цьому ЗМІ. Саме тому ніякої відповідальності журналіст не поніс.

Комісія з журналістської етики виконує свою роботу, орієнтуючись на Кодекс етики та оцінює кожен матеріал окремо, оскільки всі матеріали унікальні та прив'язані до конкретних тем та ситуацій як в правовому полі так

і в суспільному. Окрім ситуацій, коли порушення є незначними та журналіст отримує попередження й виправляє свій матеріал, є випадки, коли матеріал та порушення в ньому викликають резонанс в медіа сфері або навіть суспільний.

Одним з таких матеріалів стало рішення «Щодо можливого плагіату зі сторони інтернет-видання «Субота» від 17.10.2022 року. Суттю скарги стало два матеріали в виданні «Субота», опубліковані на сайті 17 жовтня 2022:

1. «Чому не можна мити голову у понеділок» від 17 жовтня 2022 року, доступний за посиланням: <https://subota.online/chomu-ne-mozhna-myty-holovu-u-ponedilok>

2. «Як позбутися головного болю без таблеток?» від 17 жовтня 2022 року, доступний за посиланням: <https://subota.online/iak-pozbutysia-vid-holovnoho-boliu-bez-tabletok>

В скарзі позивачка Зінчук Софія Романівна вказала на порушення: 6 (повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події є найпершим обов'язком журналіста), 14 (Плагіат несумісний із званням журналіста) та 19 (Свідоме порушення норм журналістської етики є абсолютно несумісним з професійною журналістикою, піддається громадському осуду, може бути підставою для позбавлення прес-карти чи членства в професійних спілках та НСЖУ) статей Кодексу етики українського журналіста.

Проаналізувавши цю скаргу, Комісія підтвердила наявність порушень 6 та 14 статті. Матеріали не мали посилань на першоджерела та були ідентичними матеріалам інших ЗМІ, на сторінках яких ці матеріали були опубліковані за 12-15 хвилин, та які мали й посилання на джерела інформації. Навіть в першому матеріалі було використано фотографію з матеріалу іншого ЗМІ, на яке видання «Субота» додала свою воте́рмарку, що змушує думати про оригінальність цього фото відносно редакції видання, що не є таким.

На основні порушень КЖЄ декілька разів зверталась до інтернет-видання «Субота», але ні через пошту, ні за номером, опублікованим на сайті,

цього не вдалось зробити. Як результат Комісія висловила публічний осуд виданню «Субота».

На жаль матеріали не були виправлені й досі знаходяться на сайті без додавання джерел чи будь-яких інших посилань. На жаль видання «Субота» ніяк не відреагувала на це рішення, хоча окрім кодексу етики було ще порушено 21 статтю Закону України «Про авторське право та суміжні права».

Оцінюючи це, вважаємо, що Комісія з журналістської етики не виправдано відкинула порушення пункту 19 Кодексу етики українського журналіста говорячи, що: *«Комісія не розглядала справу на предмет порушення пункту 19 Кодексу етики українського журналіста, який є процедурним та лише постулює компетенцію Комісії щодо розгляду справ, які стосуються порушення стандартів журналістської етики»* [34].

Дотримуємось думки, що порушення було та мало бути у рішенні. Навіть якщо не після першого аналізу, то точно після того, як редакція видання ніяк не відреагувала та не зв'язалась з КЖЄ, які намагались це зробити для вирішення питань. Саме тому є всі підстави вважати, що йдеться про навмисне порушення журналістських стандартів.

Ще одне рішення, яке характеризує відносну некомпетентність українських ЗМІ можна назвати «Щодо сюжету ТСН (1+1) про потерпілу у справі про насильство з боку поліцейських Кагарлицького відділення поліції» від 6 липня 2020 року.

Дане рішення КЖЄ опирається на скаргу Андрія Голуба щодо матеріалу ТСН (1+1) та низки інших ЗМІ, які додали цю новину у власну стрічку новин без аналізу того, що матеріал може порушувати стандарти журналістики.

Позивач виділяє порушення трьох статей Кодексу етики: 3 (журналіст має з повагою ставитися до приватного життя людини), 18 (журналіст має бути особливо обережним при висвітленні питань, пов'язаних з дітьми) та 19 (свідоме порушення норм журналістської етики є абсолютно несумісним з професійною журналістикою)

Об'єктом скарги є сюжет ТСН «Як відчувається зґвалтована поліцейськими дівчина: докладніше про жертву кагарлицьких копів» від 26 травня 2020 року про потерпілу у зґвалтуванні з боку поліцейських. Суттю матеріалу є висвітлення детальної інформації про потерпілу, включаючи її місце проживання, особисті дані потерпілої та сімейний стан. Разом з цим матеріал містить інформацію про захворювання дитини потерпілої.

Рис. 2.2.1. Сюжет на телеканалі 1+1

У сюжеті журналіст та редакція ТСН повели себе не як професійні медійники, оскільки подали інформацію без дозволу особи як щодо показу власної інформації, так і щодо показу дитини, що є неприйнятним.

Окрім порушення з боку ТСН, низка інших ЗМІ поширила цей матеріал на своїх сайтах, вдаючись до тих же порушень. Варто зауважити, що видання «КП в Україні» після суспільного резонансу заблюрило обличчя жінки на фотографіях в своєму матеріалі. Але при цьому в ньому було процитовано адвоката потерпілої, який на своїй сторінці Facebook писав про подробиці того, що відбувалося в поліцейському відділку та про деталі сімейного стану потерпілої. КЖЄ зазначила, що «Той факт, що адвокат висвітлює інформацію,

яка шкодить його підопічній, не означає, що журналісти і ЗМІ не будуть відповідати окремо за розповсюдження такої інформації» [37].

Журналісти, окрім деяких пунктів кодексу, порушили ще статтю 296 Цивільного кодексу України, де в 5 частині написано, що «Ім'я потерпілого від правопорушення може бути обнародоване лише за його згодою» [37].

Проаналізувавши матеріал, Комісія з журналістської етики дійшла висновку, що було порушено 3 та 18 статтю Кодексу та висловила публічний осуд.

Порушення є серйозним, оскільки в цьому випадку суспільна значимість особи та її дитини не є вищою за тему матеріалу. Цю тему можна було б подати менш особистісно та більше розповісти про кривдників. Цим самим звернути увагу правопорушення з боку правоохоронців.

КЖЄ відхилила порушення статті 19 Кодексу етики, оскільки матеріал є значимим та його метою був суспільний резонанс. Але при цьому порушення статті 19 можна побачити в ЗМІ, які запозичили цей матеріал у ТСН, оскільки в даному випадку сюжет не був відредагований під журналістські стандарти та в деяких випадках посилався на адвоката потерпілої, який сам порушив Цивільний кодекс України. Тому вважаю, що ці ЗМІ порушили кодекс свідомо. Але все ж таки скарга стосувалася більше першоджерела.

Ще одне рішення Комісії з журналістської етики відносно матеріалу викликало резонанс та продемонструвало свою можливість регулювати та впливати на якість журналістських матеріалів. Це рішення «Щодо сюжету «Нічні вартові» на телеканалі «Київ» від 17 жовтня 2022 року.

В сюжеті «Росія ударила ракетами по центру Запоріжжя» від 06.10.2022 р. у прямому ефірі телеканалу «Київ» (початок – 08:50:10) починається сюжет в якому журналістка під час комендантської години разом з поліцією патрулює вулиці столиці та знімає порушників. Основна мета – привернути увагу суспільства та влади на порушення комендантської години у воєнний час, що загрожує як самим порушникам (у випадку авіаударів по місту чи інших людей, які використовують нічний період для скоєння злочинів) так і заважає

правоохоронцям шукати диверсантів та колаборантів, які вночі збирають інформацію для країни-агресора. При цьому більшість порушників є люди різного віку, включаючи неповнолітніх, висвітлення яких є досить делікатною річчю відносно журналістських стандартів (Рис. 2.2.2).

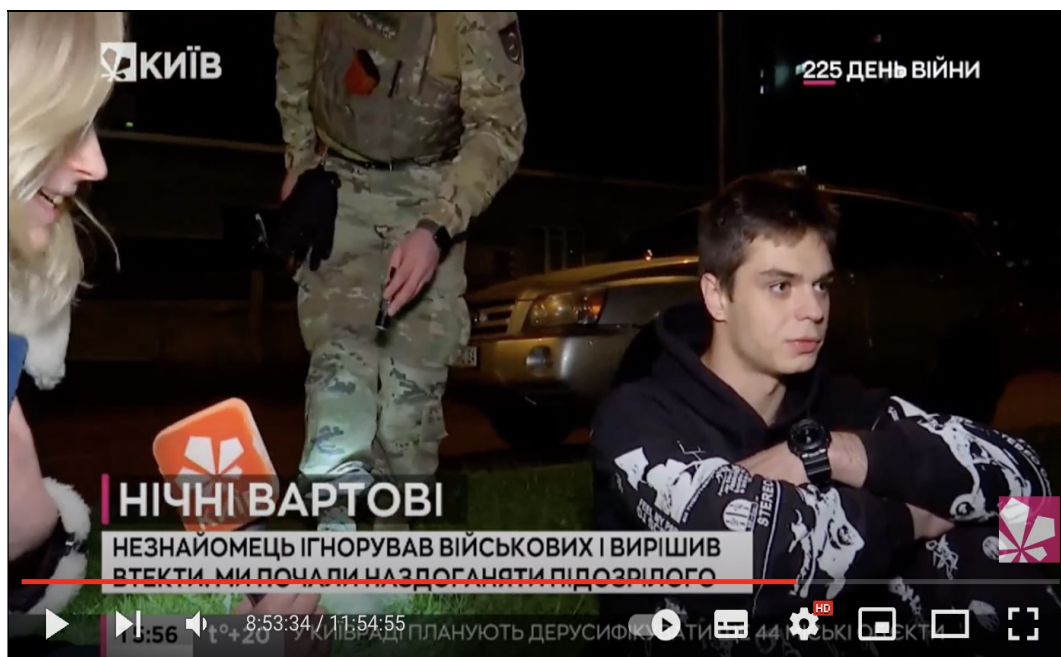

Рис. 2.2.2. Сюжет на телеканалі «Київ»

За скаргою Мачули Ангеліки Вікторівни в сюжеті було порушено дві статті Кодексу етики: 3 (журналіст має з повагою ставитися до приватного життя людини) та 18 (журналіст має бути особливо обережним при висвітленні питань, пов'язаних із дітьми).

Під час патрулювання поліція зупинила хлопця для уточнення інформації. «Ангеліка Музиченко у своєму сюжеті показала хлопця, акцентуючи увагу на тому, що в нього в телефоні знайшли фото та відео порнографічного змісту. Хоча загальна тема сюжету є предметом публічного інтересу – а телеканал, показуючи порушників, виконує соціальну функцію заклику до дотримання правопорядку під час війни, показ таких деталей є невинуватим. Також невинуватим є демонстрація вмісту телефону хлопця крупним планом для матеріалу.

Своїми запитаннями журналістка ставила фігуранта сюжету у ще більш некомфортне положення, змушуючи його виправдовуватися за діяння, яке не є протиправним. З огляду на це, Комісія вважає, що Анжеліка Музиченко не змогла досягнути належного балансу між правом на приватність порушника комендантської години та висвітленням теми, що становить публічний інтерес» [36].

Ця частина сюжету викликала резонанс у суспільстві, після чого телеканал «Київ» вибачився перед хлопцем та відсторонили журналістку від роботи. І хоча більший резонанс викликало порушення 3 статті, все ж в матеріалі, окрім недоречного показу особистих даних з телефону заради матеріалу, є порушення щодо висвітлення дітей.

Далі за сюжетом патруль зупинив групу дітей, після чого журналістка продовжила поводитись непрофесійно. «...Комісія звертає увагу на показ в сюжеті облич неповнолітніх порушників комендантської години, а також їх «покарання» через виконання відтискань. Журналістка окремо наголошує на тому, що неповнолітні перебувають у стані алкогольного сп'яніння. Незважаючи на те, що неповнолітні фігуранти сюжету справді порушують законодавство, надмірна деталізація їх провини та розкриття їх ідентичності в сюжеті не є пропорційними» [36].

Зважаючи на це, Комісія прийняла рішення висловити публічний осуд журналістці за те, що вона порушила 3 та 18 пункти Кодексу етики українського журналіста та вела себе непрофесійно.

Оцінюючи цю ситуацію, можна наглядно побачити основну перевагу саморегуляції в ЗМІ зі сторони суспільства. Звичайно, що таких яскравих прикладів, на жаль, не багато, але це все ж таки доказ, що суспільство та громадські організації працюють разом для досягнення демократичного суспільства.

ВИСНОВКИ

Саморегуляція в засобах масової інформації позитивно впливає на розвиток демократичного суспільства. Опираючись на досягнення західних демократій, можна говорити про значні поступки в процесі саморегуляції в Україні, хоча існує чимало проблем у функціонуванні самого інституту саморегуляції медіа. Основою саморегуляції є суспільство з активною громадською позицією. Без такої жодна організація не зможе втілювати процеси недержавного регулювання в ЗМІ, що, скоріше за все, призведе або до деградації медіа, коли журналісти керуються лише бажанням заробити, а не донести інформацію, незважаючи на людей та їхні права, або ж до тотальної цензури з боку держави, оскільки суспільство не матиме бажання захищати медіа від утисків.

Потреба у формуванні й розвитку дієвого інституту саморегулювання спричинена процесами лібералізації й активізації професійної діяльності медіа, що відбуваються у світі, та негативними настроями у суспільстві на неетичну роботу журналістів і недостовірну інформацію в ЗМІ.

Європейський досвід утвердження регуляторних принципів відбувався паралельно із розвитком законодавства, але при цьому поява основних документів (кодекси, стандарти) ініціювалась не законодавцем, а самими представниками медій. Утвердилось і розуміння того, що орган саморегуляції має право тільки на моральні санкції, що підвищує рівень внутрішньої цензури журналістів.

Механізми саморегулювання дозволяють, у першу чергу, громадськості звернутися із заявами, пропозиціями та скаргами до компетентного органу щодо непрофесійної діяльності працівників телерадіоорганізацій. При їх розгляді першочерговими мають бути ті, які стосуються суспільних інтересів, як безпосередній прояв суспільної відповідальності професійної діяльності телерадіоорганізацій. Пристосувати західні стандарти до українських реалій не варто, оскільки

існують наявні суттєві відмінності між різними країнами в історії, ментальності, культурі та діяльності телерадіоорганізацій, зокрема в особі журналістів, прийнятті управлінських рішень редакціями тощо.

Узагальнюючи підходи до тлумачення поняття «саморегуляція», розуміємо це явище як оптимальним механізмом для збалансування прав журналістів та їхньої відповідальності перед суспільством, а також захисту від впливу власників і держави. Для досягнення певного рівня громадської активності в суспільстві потрібно створювати загальні правила, на які зможуть опиратись всі члени цього суспільства – журналісти, аудиторія та держава. Ці правила частіше за все виступають у ролі кодексу етики – недержавного документу, якому зобов'язуються підпорядковуватись представники медіа для власної коректної роботи. Цей кодекс дає можливість виявляти етичні порушення у відносинах між ЗМІ та аудиторією, що в свою чергу допомагає виховувати певні позитивні принципи роботи з інформацією у обох сторін. Також кодекс показує державі те, що структура відносин засобів масової інформації та аудиторії не потребує сильнішого державного урегулювання, що зменшує цензуру.

Такі кодекси почали виникати в західних країнах ще на початку ХХ століття. Протягом тривалого аналізу та редагування вони дійшли до певного уніфікованого стану. Нині такі кодекси є стандартами для світової спільноти й фундаментом для створення подібних правил в українському медіапросторі.

Кодекс етики українського журналіста побудований на основі загального уявлення принципів роботи ЗМІ західних країн. Саме тому його функціонування надважливе для саморегуляції в Україні. Кодекс містить 19 пунктів, які детально прописані та максимально прозорі відносно минулих подібних кодексів, наприклад Кодексу професійної етики українського журналіста.

Наразі основною організацією, яка займається саморегулюванням в Україні, є Комісія з журналістської етики. До її складу входять 15

медіапрацівників із різних видань як відносно місцезнаходження, так і відносно сфери журналістики.

Комісія вирішує питання щодо скарг на журналістські матеріали, які їй можуть надіслати працівники медіа та члени аудиторії, що нерідко трапляється. В процесі вирішення проблеми, Комісія опирається на кодекс етики та власні моральні принципи й під час обговорення приходять до висновку: чи були в журналістському матеріалі порушення, які саме та яке рішення винести. Через те, що все це є недержавним регулюванням, журналісти не несуть ніякої відповідальності чи шкоди у разі виявлення порушення, окрім репутаційного, що в епоху інтернету також не мало.

Наразі не можемо констатувати, що діяльність КЖЕ в повній мірі вирішила проблему неякісної журналістики, в Україні лишається чимало медій з негативною репутацією. Але важливо, що рішення Комісії нерідко викликають суспільний резонанс, а іноді навпаки – цей резонанс активізує увагу Комісії до журналістських матеріалів.

На сайті КЖЕ доступні рішення по скаргам з січня 2021 року по лютий 2023 року. За цей період було прийнято рішення щодо 85 журналістських матеріалів, 12 відхилено. Наше дослідження показало, що найчастіше порушується 9 пункт Кодексу етики українського журналіста, в якому вказується, що факти мають бути відокремленими від суджень. Також серед найрозповсюдженіших порушень – це відсутність збалансованості, повноти та об'єктивності інформації. Чимало скарг і на дискримінаційні практики в медійних матеріалах.

Повноцінний розвиток правової, демократичної, соціально орієнтованої держави неможливий без суспільно відповідальної діяльності телерадіоорганізацій. Тому розвиток медійного середовища потребує формування дієвих механізмів саморегулювання (нормативно-правового, інституційного та фінансового), які б дозволили мінімізувати негативний вплив з боку держави та політиків через затвердження етичного кодексу, створення спеціалізованої організації, яка б була відповідальною за

саморегулювання професійної діяльності телерадіоорганізацій (у першу чергу при прийнятті управлінських рішень) і розширення можливостей залучати різні джерела фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Афанасьєва О., Старкова Г., Ярьсько К. Етичні засади діяльності журналіста традиційних і нових медіа. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32 (71). № 6. Ч. 3. С. 177–181.
2. Білоусенко. О. Кодекс журналістської етики можна звести до двох правил: «будь чесним, не роби фігні». *Детектор медіа*. 2021. URL: <http://surl.li/fdbdc>
3. Васильєва Н., Ящук Т. Формування механізмів саморегулювання професійної діяльності телерадіоорганізацій для забезпечення їх суспільної відповідальності. *Науковий вісник : Державне управління*. 2021. Том 1, № 7. URL : <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/141/158>
4. Винник-Остапишин В. Професійна мораль і моральність сучасного журналіста. *Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки*. 2016. Вип. 20. С. 108–114. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpu_filos_psihol_2016_20_17
5. ГО «Детектор медіа». URL : <https://go.detector.media/about/>
6. Гузь С. Саморегуляція в ЗМІ: початок чи кінець? *Детектор медіа*. 2015. URL : <http://surl.li/fdbdi>
7. Гузь С., Назарук Т. Саморегуляція медіа як альтернатива державному регулюванню в умовах війни. Спеціальний звіт. Київ : Телекритика, 2015. 29 с. URL : <http://surl.li/fdbdg>
8. Іванов В. Ф. Журналістська етика : підручник. Київ : Вища школа, 2006. 231 с.
9. Інститут масової інформації. URL : <https://imi.org.ua/about>
10. Коваленко О. Загроза свободі слова, чи крок на шляху до євроінтеграції – експерти про новий закон про медіа. *Голос Америки*. 2023. URL : <https://ukrainian.voanews.com/a/novy-i-zakon-promediavukraiini/6914155.html>

11. Кодекс етики українського журналіста. *Сайт Комісії з журналістської етики*. URL : <https://cje.org.ua/ethics-codex/>
12. Козак В. А. Баланс думок і точок зору в контексті інших журналістських стандартів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33(72). № 5. Ч. 2. С. 252–258. URL : http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/5_2022/part_2/42.pdf
13. Кузнецова О.В. Журналістська етика та етикет: основи теорії, методики, дослідження трансформації незалежних видань України, регулювання моральних порушень : монографія. Львів : Світ, 1998. 243 с.
14. Куляс І., Макаренко О. Ефективне виробництво теленовін: стандарти інформаційного мовлення; професійна етика журналіста-інформаційника: Практичний посібник для журналістів. Київ: Видавництво ХББ, 2006. 120 с.
15. Маркова В.А. Експерти в медіа: від технології до екології. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціальні комунікації»*. 2020. № 17. URL: <https://periodicals.karazin.ua/sc/article/view/16530>
16. Національна спілка журналістів України (НСЖУ). Історія. URL : <https://nsju.org/spilka/istoriya/>
17. Незалежна медійна рада. URL: <https://mediarada.org.ua/about-us/>
18. Обізнаність співробітників ЗМІ щодо механізмів саморегулювання медіа в Україні, їхнє ставлення до цих механізмів. *Проект «Посилення саморегулювання українських медіа»*. Київ. 2020. URL : https://www.osce.org/files/f/documents/4/6/465921_0.pdf
19. Посібник з верифікації / Центр Європейської журналістики; Асоціація видавців (УАВПП) 2014. URL : https://verificationhandbook.com/book_ua
20. Практикум із журналістської етики : навчальн.посібн. / За заг.ред. В. Іванова. Київ : видавець О.Зень, 2012. 320 с.
21. Практичний досвід саморегуляції: як працює за кордоном і як має бути у нас. *Фундація Суспільність*. 2021. URL : <http://surl.li/fdbdn>

22. Приходько О. Механізми журналістської саморегуляції: європейські рекомендації та українські реалії. *Магістеріум* : зб. наук. ст. Вип. 22. Журналістика. Київ : Києво-Могилянська академія, 2006. С. 49–50. URL : <http://surl.li/fdbdp>

23. Про Комісію з журналістської етики. URL : <https://cje.org.ua/about/>

24. Саморегуляція в українських медіа: як це працює? Із досвіду роботи Комісії з журналістської етики: аналітично-довідковий збірник / за заг. ред. Л. Кузьменко, Л. Куш, О. Погорелова. Київ : Комісія з журналістської етики, 2021. 93 с.

25. Саморегуляція та журналістські стандарти під час виборчих кампаній. *Національна рада з питань телебачення і радіомовлення*. URL : <http://surl.li/fdbds>

26. Ставлення населення до медіа та споживання різних типів медіа. 2021. URL: <http://surl.li/cvignv>

27. Стеблина Н. Чи стали регіональні журналісти краще дотримуватися професійних стандартів під час повномасштабного вторгнення РФ? *Медіакритика*. 2022. URL: <http://surl.li/fgnir>

28. Теробус О. Л., Рожило М. А. Проблема саморегуляції українських медіа. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2021. № 4. С. 239-244. URL : <http://surl.li/fdbdv>

29. Тимошик М. Стандарти журналістики: поняття, генеза, зміст, практика. *Український інформаційний простір*. 2022. № 9. С. 30–56. URL: <http://ukrinfospace.knukim.edu.ua/article/view/257058/253992>

30. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#Text>

31. Чекмишев О. В. Основи журналістики: теорія і практики журналістського фаху: навч. посіб. / О. В. Чекмишев. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2018. – с. 22-50. URL: https://www.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/samoregulyatsiya_zhurn.docx

32. Ширченко Я. І. Кодекс професійної етики українського журналіста основа правової діяльності мас-медіа. Наукові записки Інституту журналістики. Київ : Інститут журналістики Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка. 2006. URL : <http://surl.li/fdbec>

33. Штурхецький. С. Європейська практика регулювання журналістської етики в онлайн-медіа: проблеми імплементації в Україні. *Онлайнова журналістика: специфіка, завдання, аудиторія* : збірник наукових доповідей. 2013. С. 129–132. URL: <https://core.ac.uk/reader/17035450>

34. Щодо можливого плагіату зі сторони Інтернет-видання «Субота». *Сайт Комісії з журналістської етики*. URL : <http://surl.li/fdbdw>

35. Щодо скарги Сергія Гордишева на телеканал «Прямий». URL : <http://surl.li/fdbdy>

36. Щодо сюжету «Нічні вартові» на телеканалі «Київ». *Сайт Комісії з журналістської етики*. URL : <https://cje.org.ua/complaints/shchodo-siuzhetu-nichni-vartovi-na-telekanali-kyiv/>

37. Щодо сюжету ТСН (1+1) та щодо матеріалів інших ЗМІ про потерпілу у справі про насильство з боку поліцейських Кагарлицького відділення поліції. *Сайт Комісії з журналістської етики*. URL : <http://surl.li/fdbeb>